

Factsheet

LUCHT/WATER WARMTEPOMPEN

**DUURZAAM
BOUWLOKET**

Dé onafhankelijke expert die
inwoners begeleidt naar een
energiezuinige woning

Inleiding

Energie neutraal wonen is de toekomst voor nieuwe en bestaande woningen. Nederland wil in 2050 de volledige woningvoorraad energie neutraal hebben. Dit is nodig omdat fossiele brandstoffen eindig zijn. Aardgasloos wonen (zonder cv-ketel) gaat dus steeds belangrijker worden. Duurzaam verwarmen zonder aardgas kan op dit moment al. Niet alleen bij nieuwbouw kan een warmtepomp een interessante oplossing zijn maar ook bij vervanging van uw oude cv-ketel kunt u bijvoorbeeld overgaan tot een warmtepomp.

In deze factsheet vind je meer informatie over de lucht/water warmtepomp, de werking hiervan en waar je op moet letten bij het plaatsen van deze warmtepompvariant.

Duurzaam Bouwloket is dé onafhankelijke expert die je begeleidt naar een energiezuinige woning. Ons advies is gratis als jouw gemeente bij ons is aangesloten.

Online en telefonische helpdesk

Onze bouwkundig adviseurs helpen je graag verder met al je vragen.

Stel je vraag via:
info@duurzaambouwloket.nl
072 - 743 39 56

Online maatwerkadvies

Ontvang een stappenplan voor het verduurzamen van jouw woning.

Doe de woningscan

Subsidie

In één oogopslag duidelijk welke regelingen er beschikbaar zijn?

Doe de subsidiecheck

Vind een lokaal uitvoerend bedrijf

Via onze bedrijvenpagina vind je gecertificeerde lokale bedrijven. Heb je hulp nodig bij het vergelijken van de offertes? Onze adviseurs helpen je daar graag bij.

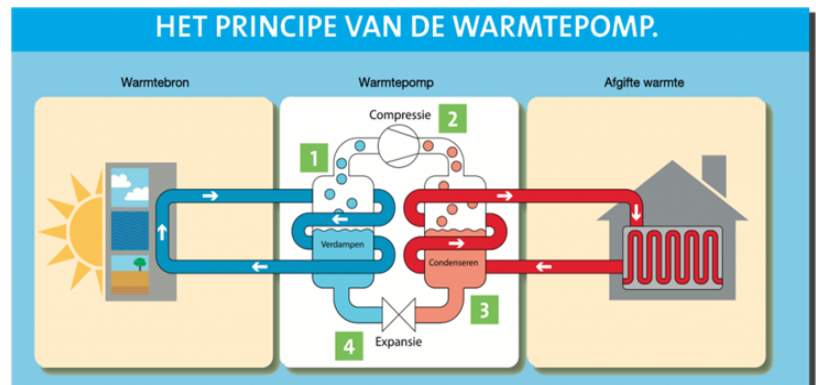
Bekijk de bedrijvenpagina

De warmtepomp

De techniek

Een warmtepomp is een grote verzamelaar van een techniek, de warmtepomptechniek. Hieronder wordt deze techniek aan de hand van het plaatje uitgelegd.

De warmtepomp bestaat uit drie grote onderdelen:

1. De warmtebron
2. De warmtepomp
3. Het afgiftesysteem

De warmtebron

Een warmtepomp maakt altijd gebruik van een bron om energie uit te onttrekken. Hier kunnen allerlei bronnen voor gebruikt worden, denk bijvoorbeeld aan water, zonlicht, de bodem en zelfs in geluid zit energie die wij door middel van een warmtepomp kunnen onttrekken. In deze factsheet gebruiken wordt de buitenlucht als bron voor de energie besproken.

De warmtepomp

De techniek van de warmtepomp bestaat uit een viertal onderdelen: Expanderen, verdampen, comprimeren en condenseren. Simpel gezegd is dat het samen persen en uit elkaar trekken van gassen en vloeistoffen.

1. Om energie uit de buitenlucht te kunnen onttrekken, hebben we een vloeistof/gas nodig met een lagere temperatuur dan de buitenlucht. De koude vloeistof wordt naar de warmere bron gebracht en neemt deze energie in zich op. In het geval van de lucht/water warmtepomp worden grote hoeveelheden lucht langs een warmtewisselaar geblazen waar de vloeistof doorheen loopt. Door het opnemen van deze energie verdampt de vloeistof naar de gasvorm.
2. Het gas met energie van de bron wordt naar een compressor gebracht. De compressor verhoogt de druk van het gas, het wordt in feite samengeperst, waardoor de temperatuur van het gas verder oploopt. Denk hierbij aan de werking van een snelkookpan.
3. Het water van het verwarmingssysteem neemt door middel van een warmtewisselaar de warmte van het hete gas over. Hierdoor koelt het gas af en verandert weer in een vloeistof. Ook wel het condenseren van de vloeistof genoemd.
4. In de laatste stap laten we deze vloeistof door een expansieventiel lopen. Deze werkt exact tegenovergesteld van de compressor en zorgt voor een verlaging van de druk zodat de vloeistof verder afkoelt en naar de bron gestuurd kan worden om de cyclus opnieuw te doorlopen. Een voorbeeld hiervan is de deodorant bus. Zodra je deze inknipt, zet het gas uit en koelt de deodorant bus af.

Het afgiftesysteem

Voor de afgifte van warmte worden er twee systemen veel gebruikt. Ten eerste een lucht afgiftesysteem, zoals een airco. Ten tweede een water gedragen afgiftesysteem die in deze factsheet wordt besproken. Bij ons beter bekend als de centrale verwarming. Voorbeelden hiervan zijn radiatoren en convectoren maar ook aan bijvoorbeeld vloer-, wand-, en plafondverwarming met verwarmingsslangen.

Extreem hoog rendement van de warmtepomp

De drager van energie

Voor alle vormen van energie wordt gekeken naar de hoeveelheid energie die een bepaalde energiedrager heeft, de kosten van de energie en hoe efficiënt een bepaalde energiedrager omgezet kan worden naar warmte. Zo heeft hout een grote hoeveelheid energie in zich maar is het lastig deze om te zetten naar daadwerkelijke warmte. Op zijn best is dat ongeveer 80%. Veel gaat verloren door de schoorsteen of wordt omgezet in CO₂ en fijnstof. Gas vele malen efficiënter want er wordt ongeveer 97% omgezet naar warmte en de kosten zijn (nog) redelijk laag. We kunnen echter nooit boven de 100% komen, want in alle gevallen kan er niet meer energie omgezet worden dan de energiedrager bezit. Er zullen ook altijd (kleine) verliezen blijven bestaan.

Coëfficiënt of Performance (COP)

De warmtepomp verbrandt echter geen energiedrager. Er wordt warmte onttrokken uit een externe energiebron door middel van elektriciteit. De warmtepomp is daarom de enige techniek op dit moment met een rendement van boven de 100%. We noemen dit Coëfficiënt of Performance (COP), waarbij een COP van 1 staat voor een rendement van 100%.

De lucht/water warmtepomp haalt een COP van tot ongeveer 5. Dit betekent dat voor elke kWh aan energie die in de warmtepomp gestopt wordt, er tot 5 kWh aan energie uit de buitenlucht onttrokken worden, of tot 500% rendement oplevert. In vergelijking tot andere technieken, zoals de cv-ketel, een extreem hoog rendement.

Seasonal Coëfficiënt of Performance (sCOP)

De bron die gebruikt wordt, zorgt ervoor dat er variaties zijn in het rendement van een warmtepomp. Het is tenslotte makkelijker om energie te onttrekken uit lucht van +15 graden dan van -20 graden. De rendementen (COP) van een warmtepomp fluctueren daarom gedurende het jaar. Om toch een goed beeld te krijgen van de totale prestatie van de warmtepomp wordt gekeken naar het seizoen gecorrigeerde Coëfficiënt of Performance, sCOP. Deze laat zien hoe de prestaties over een heel jaar zijn. De sCOP zal daarom altijd iets lager liggen dan de COP. Voor de lucht/water warmtepomp zal deze, afhankelijk van het jaar, rond de 4 liggen.

Randvoorwaarden

Een goed geïsoleerde woning

Voordat je de stap zet naar een warmtepomp, is het belangrijk om op de hoogte te zijn van een aantal punten. Een warmtepomp is normaal gesproken een laatste stap in het proces van het verduurzamen van jouw woning. De eerste stap bij het realiseren van een energiezuinige woning bestaat uit het zoveel mogelijk beperken van de energieverliezen. Dit wordt onder andere gerealiseerd door middel van de juiste isolatie, goede aansluitingen van de bouwdelen en het vermijden van naden en kieren. Als de eerste stap goed wordt uitgevoerd, heb je een woning of gebouw dat maar weinig energie vraagt. Zijn er in jouw woning nog mogelijkheden om de isolatie te verbeteren? Dan adviseren wij eerst hiermee aan de slag te gaan. Denk hierbij aan het isoleren van de vloer, gevel, het dak en de beglazing. Op onze website of in de andere verschillende factsheets is meer informatie te vinden over deze onderwerpen. Hoewel het isoleren van de woning geen absolute randvoorwaarden is voor een warmtepomp, is het wel de meest voor de hand liggende keuze om mee te beginnen, zelfs als je geen warmtepomp overweegt.

Lage temperatuur verwarming

Een tweede stap in het proces heeft te maken met het warmte-afgiftesysteem. Voor een duurzame en aardgasloze woning is lage temperatuurverwarming (zoals vloerverwarming) een voorwaarde. Lage temperatuurverwarming verwarmt de woning met maximaal 55 graden Celsius (radiatoren werken voornamelijk op basis van hoge temperaturen, 60 tot 85 graden Celsius). Dit zorgt ervoor dat de warmtepomp minder draaiuren en minder uren op de top van haar kunnen hoeft te draaien. Dit komt de levensduur van het systeem ten goede en zorgt ervoor dat het systeem efficiënter (zuiniger) werkt. Voor de toepassing van lage temperatuurverwarming is het belangrijk te kiezen voor het juiste warmte-afgiftesysteem.

Enkele voorbeelden van afgiftesystemen die goed toepasbaar zijn bij lage temperatuur verwarming:

- Vloerverwarming;
- Wand- en plafondverwarming;
- Lage temperatuur radiatoren;
- Lage temperatuur convectoren.

Laat je goed adviseren over het te kiezen warmte-opweksysteem, de dimensionering hiervan en het type afgiftesysteem. Dit om een zo efficiënt, energiezuinig en duurzaam mogelijke warmtevoorziening te realiseren. Een interessant feit hierbij is dat veel duurzame verwarmingssystemen ook ingezet kunnen worden om te koelen in de zomer. Om zo effectief mogelijk te koelen is het aan te raden om voor een dikkere leidingdiameter te kiezen in het geval van vloer-, wand-, of plafondverwarming. Standaard diameter van leidingen is 16mm, maar bij het gebruik van 20mm leidingen zal de koeling van de warmtepomp effectiever worden.

Ben je niet in het bezit van vloerverwarming of lage temperatuur radiatoren? Het is goed mogelijk dat de capaciteit van het warmte-afgiftesysteem na het isoleren van een voorheen ongeïsoleerde woning voldoende is om de woning te verwarmen op basis van lage temperaturen. Dat is een kwestie van uitproberen: Het is mogelijk om de aanvoertemperatuur van de cv handmatig lager te zetten.

Let op! Laat de temperatuur van het warme tapwater boven de 60 graden staan voor legionella bestrijding! Dit kan stapsgewijs tot de woning niet meer goed (genoeg) of niet snel genoeg op temperatuur komt. Dan kan de aanvoertemperatuur weer wat naar boven gezet worden. Op deze manier is een optimale aanvoertemperatuur te realiseren. Hierbij dient ook de instelling van de thermostaat aangepast te worden. Bij het verwarmen van een woning op lage temperaturen zal de woning minder snel op temperatuur komen wanneer de thermostaat bij afwezigheid of 's nachts op een lage temperatuur wordt gezet. Vandaar dat bij laag temperatuur systemen de nachtverlaging niet of minder wordt toegepast. De thermostaat wordt als ondergrens op 17,5 à 18 graden wordt gezet.

Aandachtspunten

Mono Block of Split variant

Het buitendeel van een warmtepomp is er in twee varianten, de mono block of split variant. Hoewel beide varianten hetzelfde werken, is er een belangrijk verschil. In een mono block zit de gehele warmtepomptechniek buiten, in de split variant zit het compressorgedeelte binnen. Dit zorgt voor een aantal verschillen in specificaties van de varianten. Een mono block kan over het algemeen hogere watertemperaturen behalen, haalt een hogere COP, produceert minder geluid, is groter en daardoor ook zwaarder. Een split variant heeft langere koelleidingen (slecht voor het milieu), is kleiner en kan daardoor op aan gevels gehangen worden of goed op daken geplaatst worden. Tenslotte is deze ook goedkoper.

Buffer

Om een warmtepomp (of wat voor warmtebron dan ook) zo effectief en lang mogelijk te laten draaien willen we eigenlijk voorkomen dat deze continu aan en uit slaat. We noemen dit ook wel pendelen. Om te voorkomen dat de warmtepomp gaat pendelen, moet ervoor gezorgd worden dat de minimale warmte die hij opwekt ook afgegeven kan worden. Anders gezegd: we hebben een buffer van voldoende water nodig om de warmte te kunnen opslaan.

Om de minimaal benodigde buffer te berekenen, wordt gekeken naar het vermogen in kW op laagste modulatie van de warmtepomp bij een A15/W35. Als vuistregel kunnen we stellen dat het vermogen 20 liter de benodigde hoeveelheid water is.

Vervolgens wordt gekeken naar de inhoud van het afgiftesysteem. Heb je radiatoren? Dan is de hoeveelheid water laag en die rekenen we niet mee. Heb je vloerverwarming? Dan hebben we een relatief grote buffer. Er wordt gekeken naar het aantal m² vloerverwarming en de diameter van de leidingen, 11mm, 16mm of 20mm. Deze hebben per m² een inhoud van; 0,75 liter, 1,5 liter, 2,5 liter. In sommige gevallen is de gevraagde waterbuffer groter dan de waterbuffer die aanwezig is in huis. Het advies is dan om een buffervat aan te sluiten om de waterbuffer te vergroten.

Boilervat voor tapwater

Naast de warmtepomp buiten de woning is er ook nog een boilervat aanwezig waarin het warme tapwater wordt opgeslagen. Standaard zijn er systemen waarbij het binnen deel van de warmtepomp en het boilervat (veelal 180 L) in één 'kast' zijn geïntegreerd, zie afbeelding. Het formaat van een boilervat wordt berekend op de omvang van de woning, aanwezige isolatie, gezinssamenstelling, stookpatroon et cetera. Bij een groot warmtapwaterverbruik (bijv. groot gezin, meerdere badkamers of een groot bad) kan het standaard buffervat (180 L) onvoldoende zijn en zal er een extra vat bijgeplaatst worden van 200 à 500 liter. Tot een 1000 liter vat is circa 1 m² ruimte nodig met een hoogte tot 2 meter. Daarnaast dient er rekening te worden gehouden met het binnen deel van de warmtepomp zelf. Ga hier ook uit van circa 1 m² oppervlakte. De binnendelen worden nagenoeg altijd aan de muur bevestigd en hebben hetzelfde formaat als de oude cv-ketel.

Koelen

Bij veel warmtepompsystemen is het mogelijk om de woning te koelen. Dit is bij een lucht/water warmtepomp een comfortfunctie en geen energiebesparende functie. Dit wordt actief indirect koelen genoemd maar is wezenlijk anders dan bijvoorbeeld het koelen met een airco. Daar spreken wij over actief direct koelen. Bij een airco wordt actief lucht gekoeld en de woning ingebracht. Bij een lucht/water warmtepomp wordt warmte door middel van het verwarmingssysteem afgevoerd. De temperatuur van de bron (buitenlucht) ligt hoger dan binnen, dus daar kan niet rechtstreeks mee gekoeld worden. De warmtepomp zal dus actief koelen en de compressor laten draaien (omgekeerde werking van verwarmen). Het koelen kost hierdoor energie maar over het algemeen wel minder dan wanneer u apart een airco gebruikt om te koelen. Bij een lucht/water warmtepomp is koelen dus een comfortfunctie. Niet alle lucht/water warmtepompen kunnen of mogen standaard voorzien worden van een koelfunctie. Soms is dit optioneel tegen meerkosten mogelijk. Dit kun je bespreken met de installateur. Soms is dit niet toegestaan vanuit ecologisch oogpunt. Het is belangrijk dit duidelijk te vermelden bij de aanvraag van de vergunning.

Tips bij koelen:

1. Ga je ook vloer-, wand- of plafondverwarming aanleggen en wilt je koelen met jouw warmtepomp? Plaats verwarmingsleidingen van 20mm in plaats van standaard 16mm. De contactoppervlakte van de leidingen wordt daarmee vergroot, het opnemen van warmte (koelen) wordt daarmee effectiever.
2. LTV-radiatoren met radiatorventilatoren zijn uitermate geschikt om ruimtes te koelen die niet beschikken over vloer-, wand- of plafondverwarming. LTV-radiatoren hebben zelfs een groter contactoppervlakte dan vloerverwarming en kunnen om die reden ook effectiever een ruimte koelen.

Geluidsdruk en opstelplaats

Het voornaamste argument tegen de lucht/water warmtepomp is dat deze een storende hoeveelheid geluid zou produceren. De werkelijkheid ligt wat genuanceerder. Sinds 2012 mogen warmtepompen tot een vermogen van 6kW maximaal een geluidsvermogen hebben van 65 dB(A), voor grotere warmtepompen tot 12kW ligt de grens op 70 dB(A).

Per 2021 zijn de regels veranderd en gaat het niet langer over geluidsvermogen maar over geluidsdruk. Het maakt namelijk veel uit wat de afstand tot de warmtepomp is voor de ervaring van het geluid. Overdag (7:00 tot 19:00) is er een maximale geluidsdruk bij een maximaal vermogen van de warmtepomp van 45dB(A) op de erfrens. In de nacht (19:00 tot 7:00) mag de geluidsdruk op de erfrens niet boven de 40dB(A) uitkomen.

Om aan deze regels te voldoen moet er aandacht worden besteed aan de plek van plaatsing. In principe heeft de opstelplaats geen restrictie qua afstanden gezien tot het binnen gedeelte. Deze hoeft dus niet persé zo dicht mogelijk bij de woning geplaatst te worden. Wel is het zo dat hoe verder deze van de woning af geplaatst wordt, des te beter de leidingen geïsoleerd moeten worden. Eventueel moet de pomp krachtiger gemaakt worden. Ook is er speciale geluiddempende omkasting die geplaatst kan worden. Deze omkasting kan de geluidsdruk met wel 15 dB(A) verlagen (zie afbeelding)

Vergunning

Voor een lucht/water warmtepomp is er geen vergunningsplicht, wel zijn er een aantal uitzonderingen. Zo is er voor beschermde stad- en/of dorpsgezichten en monumenten wel een vergunningsplicht om te voorkomen dat de historische waarde niet verloren gaat. Ook zijn er vanuit gemeentes nog wel eens uitzonderingen of meldingsplicht als de buitenunit van de warmtepomp zeer goed zichtbaar is vanaf de straat.

Vul de vragen in op www.omgevingsloket.nl om zeker te zijn of je een vergunning nodig hebt.

Afsluiten gasnet

Wanneer er wordt gekozen voor een systeem met een warmtepomp, zal het af laten sluiten van de gasaansluiting een besparing aan vastrechtkosten met zich mee brengen. Dit gaat, afhankelijk van de netbeheerder, om circa 180 euro per jaar. Noodzakelijk is dan dat er een alternatief is voor het koken op gas (bijvoorbeeld een inductiekookplaat). Het afsluiten van het gasnet wordt op dit moment (2022) gedaan op kosten van de netbeheerder. Je hoeft als bewoner dus geen kosten te maken.

Zonnepanelen

Een warmtepomp zal ervoor zorgen dat de woning geen gas meer verbruikt, maar nog steeds is er energie nodig om de woning te verwarmen. De warmtepomp, zoals eerder beschreven, zal stroom gaan gebruiken om energie te onttrekken uit de bron. Deze doet dat vele malen efficiënter dan welke andere warmtebron dan ook. Een combinatie met zonnepanelen is daarom het perfecte koppel. De stroom wordt duurzaam en erg goedkoop lokaal opgewekt. Het afnemen van stroom bij de energieleverancier kost gemiddeld 22 eurocent ten opzichte van ongeveer 7 eurocent bij eigen productie. Hiermee kunnen de operationele kosten nog verder naar beneden gebracht worden, wat de warmtepomp nog interessanter maakt.

Vermogen warmtepomp bepalen

Een te kleine warmtepomp is niet wenselijk, want dan blijft de woning in de winter niet warm. Maar een te grote warmtepomp werkt niet efficiënt en zal gaan pendelen en zal daardoor minder lang meegaan. Het is daarom aan te raden om goed te bepalen wat de warmtebehoefte van een woning is. Dit wordt door middel van een warmtelastberekening gedaan (ook wel transmissie- of warmteverliesberekening). In een dergelijke berekening wordt gekeken naar waar en hoeveel energie de woning verliest. De energie die verloren gaat, zal aangevuld moeten worden om dezelfde temperatuur aan te houden. We hebben dus iets meer nodig om een woning daadwerkelijk op te warmen.